

शिक्षणाच्या वाटेने चालताना

आठवणी दाटतात, अशी एका गीतातील ओळ आहे. अर्थात ती वेगळ्या अर्थाने आहे. तरीही या गीतातील ओळीने मनात अनेक आठवणी दाटून आल्या. कुटून सुरवात करावी हेच मात्र कळेना. मन खूप दूरच्या भूतकाळात गेलं आणि आठवणीच आवर्तन सुरु झालं.

कुर्डुवाडीत आम्ही आलो ते मी सातवीत प्रवेश घेण्यासाठीच. त्याआधी पंढरपुरात प्राथमिक शिक्षण घेतले. तसे माझे शिक्षण फिरत्याच्या सारखे झाले आहे. जिप्सी म्हणा भटक्या म्हणा तसेच मी शिक्षण घेत गेलो. असो ते मोठा किस्सा आहे. परंतु कुर्डुवाडी हे आमचे वडिलोपार्जित गाव. आजोबा म्हणजे वडिलांचे वडील गोविंद नामदेव जोशी हे ग्रामजोशी. माझे वडील रामचंद्र व त्यांचे भाऊ म्हणजे माझे काका विडुल. आम्ही त्यांना नाना काका म्हणत असू. नानाकाका आधीपासून म्हणजे वाडवडिलांपासून तेथेच राहत. माझे वडील शिक्न पोस्ट खात्यात नोकरीला लागले. त्यामुळे आमचे शिक्षण फिरस्त्याच्या चालीने झाले. त्यामुळे नवनवीन गावे, नवे मित्र, नव्या जागा अनुभवयाला मिळाल्या. माझे प्राथमिक शिक्षण माझे शिक्षणाचा पाया सोलापुरात घातला गेला आणि मी पदवीधर झालो तेही सोलापुरात. हा काय योगायोग होता कोण जाणे. मी कुर्डुवाडीत नूतन विद्यालय हायस्कूलमध्ये माध्यमिक शिक्षण घेतले. १९७२ ते १९७६ पर्यंत मी तेथेच सातवी ते दहावी शिकलो.

नंतर पुढे काय? कला आणि वाणिज्य अशा दोनच शाखांची सोय असल्याने आम्हाला पुढे कोणता मार्ग निवडायचा हे ठरवायचे होते. परंतु विज्ञानाची सोयच नव्हती. शिवाय गुणही तितके नव्हते. विज्ञानाची फारशी आवड नव्हती. त्यात गतीही नव्हती. कला शाखेत शिकून काय करायचे असे त्या काळचे गणित. त्यावेळी शिक्षणाच्या विविध शाखाही नव्हत्या. त्याचप्रमाणे आजकालच्या मुलांना जसे कौन्सिलिंग केले जाते. त्याची आवड विचारली जाते. त्यासाठी कलासेस लावले जातात. तशी सोय नव्हती. आवड नसल्याने कलेतही फारसी प्रगती होण्याची चिन्हे नव्हतीच. वडिलांना कुणीतरी सांगितले की वाणिज्य शाखेत शिकला तर एखाद्या बँकेत चिकटवून देता येईल. मग त्यांनी सुचविले आणि माझा पुढच्या शिक्षणाचा मार्ग मोकळा होऊन सुरुही होण्याच्या मार्गाला लागला. त्यावेळी नुकतीच दहा अधिक दोन शिक्षण पद्धती अस्तित्वात आली होती. आमची त्या पद्धतीची दुसरी बँच. त्यामुळे अकरावीचे वर्ग कुठे आहेत ते शोधणे आले. शोधता शोधता कुठे जायचे. आमच्या नूतन विद्यालयाने अकरावीचा वर्ग सुरु करण्याचे ठरविले होते. त्यादृष्टीने हालचाली सुरुही झाल्या होत्या. परंतु त्याना परवानगी मिळत नव्हती. गावातील दुसरी नगरपालिका हायस्कूलच्या व्यवस्थापनानेदेखील वर्ग सुरु करण्याचे ठरविले. परंतु त्यावेळी गावात एकच संस्थेला परवानगी मिळल, अशी चिन्हे होती. मधल्यामध्ये आमची मात्र पंचाईत झाली. कारण नूतन विद्यालयातील शिक्षक म्हणायचे तुम्ही आमच्याकडे या. तर नगरपालिकेतील शिक्षकांनाही नवीन तुकडीसाठी मुले हवीच होती. त्यामुळे ते तिकडे शिपाई पाठवून बोलावनच न्यायचे. त्यावेळी काशिनाथ भिसे मालकांनी सुरु केलेले महाविद्यालयही होते. परंतु ते जुन्या पद्धतीचे अकरावी एसएससी मग पदवीपूर्व आणि नंतर एफवाय, एस. वाय. व टी. वाय अशा पदवीच्या तीन वर्गाचे शिक्षण घ्यायचे अशी ती पद्धत होती. त्यामुळे दहावीनंत आम्हाला नगरपालिका हायस्कूलचा पर्याय मिळाला. नूतन विद्यालयात शिक्षक अडवून ठेवत परंतु तेथे परवानगी नव्हती. संस्थेने ग्रामीण विद्यार्थ्यांना आमीषे दाखवायला सुरवात केली. त्यांना दुपारच्या जेवणाचे पैसे देत. गावाकडून येण्या जाण्यासाठीही पैसे दिले जात. दोन्ही संस्था तसे पैसे द्यायला मागेपुढे बघत नव्हत्या. अखेर नूतन विद्यालय हायस्कूलला रामराम ठोकून अस्मादिकांनी नगरपालिकेच्या नव्यानेच सुरु झालेल्या अकरावी वाणिज्य शाखेचा मार्ग धरला. आम्ही मात्र गावातलेच असल्याने आम्हाला कोणी पैसे देत नव्हते आम्हीही पैसे मागण्याइतके निगरगडू किंवा डॉबिस नव्हते. आम्ही आपले सरळमार्गी. त्याच शाळेत अर्थात त्यावेळी शाळाच म्हणत उद्य माध्यमिक ज्युनियर कॉलेज हे शब्द फारसे प्रचलित नव्हते हे शब्दच मुळी नवखे होते. मग १९७६ मध्ये एसएससी झाल्यावर अकरावी नगरपालिकेत केली.

मग पुढे काय करायचे कारण एकतर या शाळेचा त्याकाळी फारसा नावलौकिक नव्हता. हशार विद्यार्थी नूतनमध्येच व त्यानंतर आंतरभारतीमध्ये नगरपालिका तिसऱ्या क्रमांकावर असल्याने मग बारावीला हौं शाळा नकोच असे सर्वांनी सांगितले. त्याकाळी बार्शीला किंवा सोलापूर अथका व पंढरपूरला जाऊन पुढचे शिक्षण घ्यायचे असे पर्याय होते.

परंतु तेथेही मी मधला मार्गच निवडला माढा येथे रयत शिक्षण संस्थेचे कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय होते. तेथे प्रवेश घ्यावा, असे कुणीतरी सांगितले. तेथे मग राह्याचे कशाला. कुर्डुवाडी ते माढा हे तेरा ते पंधरा किलोमीटर अंतर असल्याने एसटीने अपडाऊन करावे असे ठरविले. हे सगळे निण्य मीच घेत गेलो. आईला सांगत असे परंतु वडिलांना कधी फारसे सांगितले नाही. आज माझा मुलगा मला सगळे सांगतो व मला सज्जाही देतो ही कालगती दुसरे काय?

बारावीची परीक्षा मी १९७८ मध्ये माढा येथील रयत शिक्षण संस्थेच्या कला आणि वाणिज्य महाविद्यालयातून उत्तीर्ण झालो. त्यावेळी मला द्वितीय श्रेणी मिळाली. त्याकाळी द्वितीय श्रेणी व प्रथम श्रेणी महत्त्वाची असे. विशेष प्रावीण्य खूप कमी मुलांना मिळे. आता शोध सुरु झाला तो उद्य शिक्षणाचा. सोलापूर येथे शिकायचे निश्चित केले. मग प्रवेश कुठल्या शाखेत घ्यायचा. मुलांची मते विचारण्याचे ते युग नव्हते. त्याचप्रमाणे वडीलधारी दाखवतील तो मार्ग अनुसरून वागावे, एवढेच माहीत होते. कला नको विज्ञान नको तर मग काय करायचे त्यावर मग मध्यममार्ग शोभेल अशा वाणिज्य शाखेची निवड केली. सोलापुरात कुठे शिकायचे तर स्टेशनपासून जवळच असलेल्या संगमेश्वर महाविद्यालयात प्रवेश घेण्याचे निश्चित केलै. तेथे माझा मावसभाऊ विनायक जोशी एनसीसीच्या कार्यालयात कामाला होता. त्याच्या सल्ल्याने मग त्याच महाविद्यालयात प्रवेश घेण्याचे निश्चित झाले. आणि मी सोलापूरवासी पुन्हा एकदा नव्याने झालो.